

БӨЛІМ: ЖАЛПЫ РУБРИКА

Адам және философия

ЖАРИЯЛАНДЫ
10.02.2022СІЛТЕМЕ
https://bilimger.kz/114072/

Әл-Фараби атындағы Қазақ Ұлттық Университетінің профессоры,
доцент Жанатаев Данат Жанатайұлы

Әл-Фараби атындағы Қазақ Ұлттық Университетінің 1-курс
магистранты Оңдасынова Бибінүр Оңдалықызы

Дүниедегі заттардың барлығын екі үлкен бөлімге бөлуге болады: **мәдениет** және **табиғат**. Табиғат — бұл адамзат жаратпаған барлық нәрсе. Ал мәдениет жасанды, ол өздігінен болмайды, оны адам жасады. Бізді қоршап тұрған материя заттардың осы екі аспектісіне жатады. Мәдениетті сипаттай отырып, мәдениеттің де екі үлкен аумаққа бөлінетінін атап өтуге болады. Орта мектепте тарих сабағында мұғалімдер мәдениеттің **материалдық** және **рухани** болып екіге бөлінетінін айтатын. Және олардың арасындағы айырмашылықты айтып, түсіндірмеске де болады. Рухани мәдениет те ғылым, дін, өнер және ең соңында философия сияқты бірнеше ішкі формаларға бөлінеді. Яғни, біздің философия мектепте де, университетте де оқытылатындығына қарамастан, ғылым емес, мәдениеттің белгілі бір түрі. Ал рухани мәдениеттің барлық осы түрлерінің ұқсастығы олардың жер бетінде көптеген ғасырлар бұрын пайда болған сәттен бастап адамзаттың әртүрлі сұрақтарына әртүрлі

жауаптарды қамтитындығында. Сондықтан философия бар нәрсені түсіндіруге тырысады деп есептейді. Пифагордың өзі: «Мен тек философпын, мен шындықты білмеймін, мен данышпан емеспін, менде оған ие емеспін, мен осының бәрін білуге ұмтыламын, мен бәрін білгім келеді, бірақ мен оны істей алмаймын», — деген. Содан кейін одан: «Егер сен данышпан болмасаң, кімсің?» деп сұрағанда, Пифагор: «Адамдар арасында данышпандар жоқ», — деп жауап берді.

Француз ойшылы Рене Декарт философияның рөлі туралы айта отырып, бізді «жабайылар мен варварлардан» ерекшелендіретін философия екенін және әрбір халық неғұрлым азаматтық және білімді болса, соғұрлым олар оны философиялық тұрғыдан жақсы түсіндіреді» деп атап көрсетеді. Әрбір адам өз өмірінде кем дегенде бір рет ғаламның қалай және қайдан пайда болғаны туралы, Құдай бар ма, не үшін бар және т.б. Егер сіз қазір бұл туралы ойланып жатсаңыз, онда сіз философиялық тұрғыдан ойлай бастадыңыз. Сіз өмірде ешқашан философияны оқымаған болсаңыз да, бәрімізде белгілі бір философиялық сенім бар. Біздің өмір сүру салтымызда философиялық көзқарастар маңызды рөл атқарады. Көбінесе біз өз нанымдарымызды мәдениеттен, тәрбиеден, қоғамнан аламыз. Дегенмен, олар уақыт өте келе өзгеруі мүмкін. Біраз уақытқа дейін кейбір континенттерде құл иелену қалыпты деп саналды, қоғамда жалпы әйелдердің таңдауы болмады, бірақ қазір бәрі өзгерді. Философияның өзі адамдар күнделікті өмірде сенім ретінде қабылдайтын нәрселердің барлығына күмәнданудан пайда болды. Біздің нанымдарымыздың ақиқат екенін анықтауға тырысу — философияның басты міндеті. Философия бізге көптеген маңызды мәселелерді шешуге көмектеседі. Мысалы, біздің ойымыз дұрыс па, бұрыс па, университетке түсу дұрыс па, отбасын құру, көбейу, кешкі асқа не жеу және т.б. Біз философияны зерттей

бастағанда, біз бір қадам артқа шегінеміз және бәріне де, өзімізге де жалпы көзқараспен қарай бастаймыз. Осы уақыт бойы мен дұрыс өмір сүрдім бе деп ойлаймыз? Сұрақсыз немесе ойланбастан, көпшілігіміз жалпы әлеуметтік нанымдарды ұстануға бейім. Философияның құндылығы – ойлау дағдысын, сыни, ұтымды ойлау қабілетін дамытады. Философияның мәні – пайымдау мен реализм. Философия сөзінің астарында грек тілінен келген «даналықты сүю» немесе «даналыққа деген махаббат» дегенді білдіреді.

Философия пайда болған кезден бастап, алғашқы философтар ежелгі культтерге қызығушылық танытып, табиғат құбылысын түсінуге тырысқан. Олардың түсіне алмаған заттары заманауи адам үшін бірқалыпты түсінік болса, ол заман адамдары үшін бәрі жаңалық болып көрінетін.

Философиялық сұрақтар ауқымды, олар бойынша дәлелденген, түпкілікті жауап жоқ, сондықтан олар мәңгілік немесе метафизикалық деп аталады. Бұл сөз «арқылы» және «табиғат» дегенді білдіреді, яғни метафизика – күнделікті өмірімізден тысқары жатқан нәрсе. Сонымен қатар, «қалай бай болуға болады?», «қалай жұмысқа орналасуға болады?», «университетке қалай түсуге болады?», «Марсқа қалай жетуге болады?» — деген сұрақтарды физикалық деп атап, «өмірдегі ақ-қара», «адамның дүниедегі рөлі», «адам деген кім?» деген сияқты сұрақтар – метафизикалық сұрақтар болып табылады. Олардың бірінші типтегі сұрақтардан айырмашылығы олардың біздің түсінігіміз бен өміріміздің шеңберінен шығып кетуі. Біз біріншілеріне қалай да жауап бере аламыз, өйткені олар туралы біз екіншілеріне қарағанда күнделікті өмірде жиірек ойланамыз. Сол себепті, философияның ерекшелігі – ол әр нәрсенің түпкі мәніне, тамырына жетуге ұмтылу.

ҚМ АА Куәлік нөмірі: **KZ45VPY00102718** — ҚР Мәдениет және Ақпарат министрлігі

© 2026 **Bilimger.kz** Ақпараттық-танымдық білім порталы. Барлық мазмұн авторлық құқықпен қорғалған.